

УДК 37.013.42:173.7

Олена Будник

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА СПІВПРАЦЯ ВЧИТЕЛІВ ІЗ БАТЬКАМИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У сучасному освітньому просторі акцентується на проблемах підвищення рівня гуманізації соціального та професійного становлення майбутніх фахівців, соціальній підтримці незахищених верств населення, соціально-педагогічній діяльності вчителя в мікросоціумі. Актуалізується увага до функції навчальних закладів щодо соціального захисту учнів, зокрема дітей-сиріт, учнів з особливими освітніми потребами, вихідців із малозабезпечених і багатодітних родин тощо. Особливою чисельністю такий контингент вихованців характеризується в ПТНЗ, а його кількість за нестабільних соціально-економічних умов щороку збільшується.

Науково-педагогічний підхід до організації соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю досліджувався у роботах Р. Вайноли, І. Зверєвої, А. Капської, Н. Лавриченко, П. Плотнікова, С. Хлебик, С. Харченка й інших учених. Проблеми професійного становлення майбутніх фахівців, розвитку в них професійно значущих якостей відображені в наукових працях вітчизняних педагогів: А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Радкевич, а також психологів: Г. Балла, О. Киричука, С. Максименка, В. Роменця та ін.; питання формування педагогічної культури батьків, соціально-педагогічні аспекти родинного виховання досліджували Т. Алексеєнко, І. Бех, В. Костів, А. Кузьмінський, А. Марушкевич, В. Омеляненко, В. Постовий, Р. Скульський, М. Стельмахович та ін.

Мета статті – обґрунтувати основні напрями соціально-педагогічної співпраці ПТНЗ із батьками учнів у аспекті формування та розвитку в них професійно значущих якостей.

У контексті висвітлення окресленої проблеми вдамося до аналізу ключових понять дослідження. Соціально-педагогічна діяльність як різновид професійної діяльності вчителя ґрунтується на загальних фі-

лософсько-психологічних і педагогічних трактуваннях її сутності та структури, водночас втілює в собі соціальний аспект (соціальні проблеми вихованців, їх психолого-медико-педагогічне вивчення, соціокультурні особливості навчально-професійного середовища тощо).

Сучасні вітчизняні дослідники (А. Капська, О. Безпалько, Р. Вайнола та ін.) соціально-педагогічну діяльність розглядають як відкриту систему, що активно взаємодіє з іншими соціальними системами, оскільки спеціаліст (у цьому випадку соціальний педагог) використовує знання з низки теоретичних дисциплін, вирішуючи професійні завдання різних галузей суспільної практики [1, с. 7]. Акцентуючи на специфіці змісту та функцій соціального педагога, дослідники визначають сутність соціально-педагогічної діяльності через її загальну мету – створення оптимальних умов соціалізації дітей і молоді [1, с. 6].

На основі аналізу сучасних наукових праць (О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, А. Мудрик, С. Савченко, Н. Сейко, В. Поліщук, С. Харченко та ін.) доходимо висновку, що *соціально-педагогічна діяльність учителя ПТНЗ* – це складова його професійної діяльності, що має метою створення належних умов для успішної соціалізації учнів у професійно-навчальному середовищі, засвоєння ними соціокультурного досвіду задля підготовки до самореалізації в суспільстві, розвиток професійно-трудовак якостей, надання допомоги вихованцям та їхнім сім'ям у випадках негативного впливу сторонніх чинників. Відповідно результатом такої діяльності є рівень сформованості в майбутнього фахівця визнаних у соціально-виховному середовищі навчального закладу професійно значущих якостей, самосвідомості, самоствердження як складових життєдіяльності в суспільстві.

Одним із напрямів соціально-педагогічної діяльності ПТНЗ вважаємо налагодження “співпраці та скоординованості зусиль усіх ланок соціологізуючого впливу на особистість”, зокрема класних керівників, майстрів виробничого навчання і вихователів із батьками учнів [9, с. 168-169]. Адже навчання і виховання завжди ефективніші тоді, коли між зусиллями педагогів, учнів і їхніх батьків існує “резонанс”, тобто “підсилення” дій підлітка, спрямованих на самовиховання і професійне самовдосконалення, адекватними діями батьків і вчителів (вихователів). А це можливе за умови належної готовності суб'єктів навчально-виховної та професійно-виробничої взаємодії до співпраці з сім'ями різних типів у реалізації функцій соціально-педагогічної діяльності.

Соціально-педагогічна співпраця навчального закладу з батьками передбачає *спільну діяльність у психолого-педагогічному вивченні уч-*

нів, визначенні соціально-виховних завдань, підбір адекватних засобів, методів, організаційних форм тощо.

Вивчаючи сім'ю в історичному дискурсі, переконуємося, що кожне попереднє покоління генетично єднається між собою через зовнішні (спосіб організації побуту, господарсько-виробничої діяльності, культурно-виховного досвіду) та внутрішні характеристики (духовні цінності, світоглядні уявлення, стереотипи мислення тощо). Водночас сім'я уподібнюється соціальному мікрокосму: її структура представляє мікромодель суспільства, в якій сконцентрована палітра суспільних відносин (соціальних, економічних, культурних, політичних). Утім, особливості кожної родини, коріння яких у глибині віків перепліталися, притаманні нації, народу в цілому ("Родина до родини – народ"). Невипадково до фамілістики, предметом дослідження якої є життєвий цикл сім'ї та взаємини між її членами, прикутий інтерес сучасних дослідників, особливо за кордоном.

Важливого значення проблемам виховання зростаючої особистості в сім'ї, зокрема взаєминам між батьками та дітьми, надавали Г. Ващенко, Г. Волков, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький. Етнографічний контекст психолого-педагогічних особливостей навчання і виховання дитини в сучасній сім'ї висвітлений у наукових працях таких учених, як Т. Алексеєнко, Б. Ковбас, В. Костів, А. Марушкевич, В. Постовий, Л. Орбан-Лембрик, М. Стельмахович та ін. Дослідники одностайні у значенні національних традицій у гармонійному формуванні зростаючої особистості; те, що в минулому родини були міцнішими, як правило, багатодітними, частково аргументують підвищеною увагою до духовно-морального виховання.

У соціально-педагогічній діяльності в ідеалі орієнтуємо суб'єктів виховного впливу на нуклеарну сім'ю (що передбачає взаємодію у трьох підсистемах: чоловік – дружина, батьки – діти, дитина – дитина), де соціокультурне і професійне виховання особистості здійснюється засобами родинних традицій з урахуванням найвищих духовно-моральних пріоритетів. У налагодженні "синхронності" родинного і суспільного виховання провідна роль належить навчальному закладу, який, на думку дослідників, виконує в цьому процесі найголовніші функції: організаторську, суспільно-виховну, координаційно-інформативну, психогігієнічну та стимулюючо-коригуючу [9, с. 168-169]. Отже, головними ініціаторами організації соціально-педагогічної співпраці сім'ї та ПТНЗ виступають класні керівники, майстри виробничого навчання і вихователі.

Реалізуючи виокремлені функції соціально-педагогічної діяльності, сутнісну характеристику професійної готовності до організації співпраці з батьками майбутніх робітників, визначаємо такими аспектами.

1. *Вивчення стану роботи, спрямованої на формування соціокультурних цінностей і розвиток професійних якостей, на основі психолого-педагогічної діагностики учнів і їхніх батьків.* Щоб мати уявлення про те, якими знаннями та вміннями соціокультурного чи професійно-трудового змісту вони оволоділи ґрунтовно, якими прагнуть оволодіти в даний час чи у перспективі, класні керівники шляхом анкетування чи бесіди з'ясовують у батьків (опікунів) низку питань стосовно здібностей і талантів підлітка.

У теорії З. Фрейда стверджується, що “основний механізм – це ідентифікація, тобто присвоєння якостей і стандартів поведінки інших людей, у першу чергу батьків. Це присвоєння є настільки сильним, значущим, що дитина немов ідентифікується зі своїми “значущими іншими”, вміщує їх у собі” [5, с. 80]. Важливим предметом пізнання та професійного самовизначення для підлітка є господарсько-побутова праця і поведінка батьків, старших членів сім'ї, трудова атмосфера в ній. Наслідуючи приклад, він поступово оволодіває доступними соціальними вміннями і навичками, тобто ідентифікує цінності середовища. Водночас результати соціального і професійного виховання зумовлені й урахуванням загальнодидактичних принципів, зокрема наступності, перспективності, індивідуалізації, диференціації тощо.

У соціально-педагогічній діяльності ПТНЗ важливим є вивчення сімей на предмет виявлення їхньої структури, виховного потенціалу, можливостей задоволення освітніх запитів дітей. М. Малік (M. Malik) переконує у визначальному впливі сімейного середовища на результати навчально-пізнавальної діяльності учнів. Асоціальні сімейні впливи детермінують його поведінку, зазвичай, це виявляється в агресії чи замкнутості в собі. Польська дослідниця акцентує також на фінансово неблагополучних родинах, проблемі безробіття, через що підліткові часто недоступні певні освітні послуги. У цьому контексті соціально-педагогічна діяльність викладача передбачає використання відповідних компенсаторних механізмів із надання консультативної допомоги і підтримки таким сім'ям [13, с. 132-133]. Б. Шлюз (B. Szluz) наголошує на дієвості співпраці педагога та соціального працівника навчального закладу в роботі з проблемними учнями та їхніми родинами [14, с. 232].

Інше коло питань, що потребують спільного аналізу вчителів із батьками, стосується поведінки вихованців, їхньої активності в умовах навчального закладу. У цьому плані вчителі мали б інформувати батьків про своє бачення стратегії й тактики соціального і професійного становлення їхньої дитини. Учителю належить відповідальна роль – разом із родиною ознайомити учня з цінностями, передусім у повсякденному житті, – зазначає Я. Зімний (J. Zimny). На думку польського

вченого, щоб допомогти дитині, необхідно в першу чергу знати її здібності й особливості соціального становлення [15, с. 65].

Отже, чільне місце у процесі розвитку професійних якостей майбутніх фахівців відводимо принципу єдності вимог із боку всіх членів сім'ї у вихованні, щоб унеможливити поблажливість, безкомпромісність, вседозволеність. Отже, до важливих умов, що детермінують процес професійного становлення учнів, відносимо гуманізацію міжособистісних взаємин між учасниками навчально-виховного і професійно-виробничого процесу та єдність вимог у соціальному вихованні.

Знання, на яких ґрунтується поведінка підлітка в соціумі, він отримує з різних джерел: спочатку через спілкування з батьками, потім – із сусідами, однокласниками, друзями, а також через літературу, пресу, телебачення, радіо, інтернет тощо. Взаємодія дорослого й учня виступає як спільна діяльність, у якій постійно відбувається обмін думками, відчуттями, моральними нормами й оцінками. Л. Виготський зазначав: “Спілкування з дорослими слугує основним шляхом виявлення особистісної активності дитини... Її ставлення до зовнішнього світу завжди є ставленням через іншу людину” [4, с. 115]. Спілкування в системі “дорослий – підліток” включає як батьків, так і соціально-педагогічних працівників. Інформація, отримана від них, частково “перетворюється” на переконання, зокрема морально-естетичні, що допомагають майбутньому фахівцю опанувати професійними вміннями та навичками, розвивати професійні якості та характеристики, а також засвоювати елементи морально-етичної поведінки, усвідомлювати вмотивованість соціальних вимог.

2. Налагодження методичної роботи класних керівників (вихователів) із батьками учнів (організація індивідуально-групових педагогічних консультацій, лекторіїв (відеолекторіїв), бесід, виставок, батьківських конференцій із проблем соціального та професійного виховання учнів, обмін інформацією з досвіду родинного виховання тощо). Головна мета соціально-педагогічної співпраці в цьому сенсі – *підвищення педагогічної культури батьківської громадськості, формування соціально позитивних ціннісних установок щодо розвитку професійних якостей вихованців.* На жаль, педагогічна культура сучасних батьків, як засвідчують наукові дослідження, є недостатньо високою [6, с. 130]. Водночас, наприклад, у Японії, практично кожна жінка має вищу педагогічну освіту, насамперед для того, щоб бути доброю вихователькою своїх дітей, вміти передати їм свої знання та вміння.

Невипадково В. Сухомлинський зазначав, що педагогічна культура батьків слугує необхідною передумовою виконання майбутнім громадянином

свого обов'язку перед суспільством: “Без турбот про педагогічну культуру батьків неможливо розв'язати жодного завдання, що стосується навчання та виховання. *Батьківська педагогіка*, тобто елементарне коло знань матері та батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії та практики” [10, с. 124-125].

Педагогічна культура батьків – це важлива складова загальної культури, в якій втілено накопичений людством досвід соціокультурного виховання дітей і підлітків у сім'ї. Вона слугує власне соціально-педагогічній діяльності батька і матері, допомагає їм уникнути традиційних помилок у сімейному вихованні, знаходити правильні рішення в нестандартних ситуаціях. Педагогічна культура батьків включає такі складові: систему знань із педагогіки (етнопедагогіки), психології (етнопсихології), соціології, етики, естетики, фізіології зростаючої особистості; уміння використовувати ці знання у практиці виховання; любов до дітей і виховної роботи з ними [8, с. 66-67].

Відтак надмірна батьківська любов породжує егоїстів, “маминих синочків і татусевих донечок”. О. Вишневський виокремлює “два типи батьківської любові: *я люблю свою дитину і водночас люблю всіх людей...* Але буває і так: *я люблю свою дитину і більше нікого*. З такої дитини виросте егоїст, який не любитиме людей, бо добре ставлення до них йому не передалося від батьків” [3, с. 167] (Курсив наш – О. Б.). С. Русова небезпідставно виокремила духовну основу справжньої батьківської та материнської любові у відчутті ними поваги до самих себе, прагненні до добра. Вона неодноразово застерігала родичів від надмірного задоволення бажань вихованців, бо від цього вони виростають черствими егоїстами, байдужими до оточуючих. Утім, недостатність батьківської ласки, уваги, доброти породжують дитячу та підліткову агресивність, соціальний песимізм, схильність до девіантних дій.

Науковці (Л. Коваль, І. Зверєва, С. Хлебик) визначають чинники внутрішнього сімейного життя, які створюють негативний емоційно-психологічний мікроклімат сім'ї: споживацький характер ставлення до життя, негативне ставлення до праці; невідповідність морально-естетичних принципів сім'ї загальноприйнятим суспільним нормам; відсутність єдності життєвих позицій; невміння раціонально вирішувати сімейні конфлікти; негативний стиль життєвих взаємовідносин [5, с. 233].

Важливе завдання педагога ПТНЗ – оволодіти механізмами надання своєчасної допомоги батькам у виконанні ними функції вихователів, тобто не лише організація морально-психологічного комфорту в сім'ї, а й забезпечення належного способу життя, доброзичливих взаємин усіх членів

родини, використання всього потенціалу родинного соціуму для забезпечення ефективної, передусім професійно-трудової, соціалізації дитини. Іншими словами, формування педагогічної культури сучасної сім'ї – це процес виховання і перевиховання дорослих (батьків, інших членів родини), який є корисним і тим батькам, котрі не відчують труднощів чи проблем у соціальному та професійному розвитку особистості.

Наукове абстрагування уможлиблює виокремлення двох головних шляхів підвищення педагогічної культури батьків як необхідної умови поліпшення соціально-професійного виховання підлітків: організація культурно-просвітницької роботи в межах ПТНЗ й поза ним та педагогічна самоосвіта батьків.

Культурно-просвітницька робота в межах ПТНЗ та поза ним передбачає: вивчення рівня педагогічної культури батьків, зокрема їхньої підготовленості до соціального і професійного виховання майбутніх робітників; надання науково-методичної допомоги батькам у розвитку професійних якостей учня зусиллями суб'єктів соціально-педагогічної взаємодії ПТНЗ у формі індивідуальних чи індивідуально-групових бесід, консультацій, тренінгів, семінарів.

Педагогічна просвіта батьків у межах ПТНЗ передбачає проведення лекцій (для батьків однієї чи кількох груп на теми: “Як боротись із підлітковою агресивністю?”, “Як розвивати професійні здібності учнів?”, “Як долати підліткову байдужість і жорстокість?”, “Як стимулювати соціальну активність вихованців?” та ін.), батьківських прес-конференцій, вечорів запитань і відповідей; зустрічей із науковцями, психологами, соціальними і медичними працівниками, митцями, священиками; перегляд фільмів на соціально-педагогічні теми, вечори сімейних традицій, декоративної творчості, створення родинних професійних альбомів тощо.

На проблемі “педагогізації” батьків у аспекті збагачення їх знаннями стосовно питань функціонування сім'ї, зокрема в соціальній сфері та охороні здоров'я; гігієни, генетики, вікової та педагогічної психології, соціології, економіки й медицини, акцентує Я. Зімний (J. Zimny). Особливо важливим є обізнаність батьків зі своїми правами й обов'язками щодо виховання зростаючої особистості, її соціокультурного становлення [15, с. 79-80].

Різновидом діяльності ПТНЗ з сім'єю слугує соціально-педагогічний супровід (супроводження) як форма соціально-педагогічної підтримки родини у професійному становленні підлітків.

У соціальній педагогіці виокремлюють різні типи сімей залежно від класифікаційних ознак (за загальним складом, кількістю дітей, сімейним стажем, місцем проживання, етнічним складом, професійною діяльністю подружжя, виконанням основних функцій, соціальним складом тощо) [2,

с. 88-89]. Ці класифікації достатньо широко представлені в науці, тому, не вдаючись до їх детального аналізу, зупинимося на основних завданнях педагога в роботі з різними категоріями сімей.

Професійно-технічний навчальний заклад повинен стати надійною опорою для багатодітних сімей, активно пропагувати позитивний досвід соціального виховання і професійного розвитку підлітків. Відтак, важлива функція вчителів (класних керівників, вихователів) – налагодження систематичного педагогічного спілкування з неблагополучними сім'ями, здійснення виховної діяльності з родинами різного сімейного достатку на засадах альтруїзму, емпатії, конфіденційності. Корекція соціально-виховного впливу дисфункційних родин починається з ретельного вивчення педагогічним працівником умов життя, побуту, взаємин між дорослими і підлітками, виявлення складних життєвих обставин і порушень прав чи свобод вихованця, кожного з батьків, рівня їхньої загальної та педагогічної культури. Доцільним є окреслення можливостей застосування індивідуального підходу до членів таких родин на батьківських зборах з обов'язковим дотриманням педагогічного такту, доброзичливим ставленням до батьків та учнів, розумінням соціальних проблем і негараздів та опертям на позитивне в кожній особистості задля використання (відновлення) соціально-виховного потенціалу сім'ї.

Ці питання досліджувалися у творах класиків вітчизняної освіти. Так, у книзі “Сто порад учителеві” В. Сухомлинський розкриває технології педагогічної взаємодії вчителя з батьками на основі аналізу власного досвіду, наголошує на необхідності тактовного “виправлення” батьківських помилок у вихованні учнів, адже “невдачі одних можуть бути уроком для інших”. Педагог зазначає, що у професійній діяльності вчителя немає нічого більш складного і суперечливого, ніж шкільно-сімейне виховання, пропонуючи таку форму роботи з батьками, як індивідуальну бесіду без присутності дітей [10, с. 127], яку розглядаємо в аспекті реалізації діагностико-корекційної та попереджувально-профілактичної функцій соціально-педагогічної діяльності.

Педагогічна самоосвіта батьків передбачає здобуття ними відповідних знань поза навчальним закладом, але під його безпосереднім впливом. Це читання педагогічної літератури (К. Ушинський у праці “Про користь педагогічної літератури” зазначав, що “... не тільки для вихователів потрібна педагогічна література; вона потрібна також для батьків... Всякий успіх суспільства неминуче спирається на педагогічну літературу” [11, с. 20–21]), періодичної преси, перегляд телепередач із цієї проблеми, де нині є чимало цінної інформації з батьківської педагогіки, педагогіки народознавства, професійної освіти тощо.

За результатами досліджень Б. Коморовської (B. Komorowska), серед причин, що зумовлюють труднощі у вихованні учнів Польщі, 47,6% опитаних визнали складну ситуацію в сім'ї [12, с. 107]. В Україні, де кожна четверта сім'я – неповна, значно частішими є не лише економічні, психологічні, а й інші проблеми соціально-педагогічного спрямування (знижена успішність, погіршення відносин, гіперопіка чи невтручання батьків у справи надмірно емансипованих підлітків, підвищена ймовірність насильства, соціальні негаразди). Як засвідчили результати наших досліджень, у благополучних родинах досить часто трапляються випадки самоусунення батьків від виховання дітей не лише через їхню професійну зайнятість, а передусім небажання, байдужість, відсутність мотивації для їхнього професійного навчання і самоосвіти тощо. Більше того, батьківські обов'язки здебільшого виконують на біологічному рівні, а не культурно-соціальному.

Сутність професійної готовності педагога до запобігання негативних явищ у соціально-виховному процесі вбачаємо в залученні батьків, у т. ч. з проблемних сімей, до реалізації профілактичних, культурно-дозвіллевих, освітньо-виховних програм у межах ПТНЗ та поза ним.

3. Третій аспект соціально-педагогічної співпраці – це участь батьків, педагогів та учнів у *розробці програми спільної культурно-дозвіллевої та суспільно позитивної діяльності* (організація туристичних подорожей, родинних свят у школі з участю батьків на основі поєднання сімейних і регіональних професійно-трудова традицій, звичаїв та обрядів; участь у благодійних акціях, соціально-рекламних кампаніях у мікрорайоні, озеленення населених пунктів, збирання лікарських трав тощо) та *підведення підсумків спільної роботи, спрямованої на професійне становлення учнів* (обговорення результатів психолого-педагогічної діагностики вихованців на предмет сформованості в них професійних якостей, проведення конкурсів, спортивних змагань, КВК, виставок творчих робіт з участю батьків учнів, тижнів професійної майстерності, зустрічей із народними умільцями, митцями і под.).

Таким чином, завданнями вчителя ПТНЗ у його соціально-педагогічній діяльності з сім'єю як конструктивного мікросоціуму для становлення майбутніх робітників є: психолого-педагогічна діагностика й оцінювання соціально-виховного та професійно-виробничого потенціалу родин, вироблення єдиного соціально-педагогічного підходу до індивідуальної та диференційованої роботи з ними; налагодження педагогічної співпраці з батьками учнів у аспекті визначення спільних соціально-виховних завдань, підбір адекватних засобів, методів, технологій тощо; надання поточної допомоги батькам у виявленні та локалізації негативних впливів

на учня соціуму, попередженні підлітково-батьківських конфліктів; робота з неблагополучними сім'ями та сім'ями групи соціального ризику; розроблення програми спільної культурно-дозвіллевої та соціально-ціннісної діяльності в системі "ПТНЗ – учень – сім'я" на засадах взаємного зацікавлення, активізації суб'єктної ролі підлітка; підведення підсумків спільної роботи педагога з батьками, спрямованої на соціальне формування та професійне становлення майбутніх кваліфікованих робітників; підвищення педагогічної культури батьківської громадськості шляхом організації просвітницької роботи в ПТНЗ та педагогічної самоосвіти батьків.

Вважаємо, що посилення уваги ПТНЗ до соціально-педагогічної співпраці з батьками в аспекті вирішення окреслених завдань на практиці сприятиме формуванню в підлітків стресостійкості в соціумі, використанню механізмів психологічного захисту від емоційних конфліктів, негативного міжособистісного впливу в соціальному середовищі, що слугує ефективним підґрунтям формування і розвитку професійних якостей майбутніх фахівців.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у розробленні організаційно-технологічного інструментарію щодо соціально-педагогічної діяльності вчителя ПТНЗ з різними категоріями соціально незахищених учнів, осіб, схильних до девіантної поведінки, обдарованих підлітків задля формування й розвитку в них соціальної активності та професійної компетентності.

Посилання:

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола; заг. ред. А. Й. Капської. — Київ, 2002. — 164 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 208 с.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання : педагогічні нариси / Омелян Вишневський. — Львів : Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти ; Львів. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка, 1996. — 238 с.
4. Выготский Л. С. Проблема возраста / Л. С. Выготский // Собрание сочинений в 6-ти томах. — М. : Педагогика, 1984. — Т. 4. — С. 244—268.
5. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка. Соціальна робота : навч. посібник / Л. Г. Коваль, І. Д. Звєрева, С. Р. Хлебик. — К. : ІЗМН, 1997. — 392 с.
6. Костів В. Народно-педагогічні ідеї минулого у формуванні сучасного сім'янина : посібник / В. Костів. — Івано-Франківськ, 1996. — 194 с.
7. Освіта України — 2012 : Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України у 2012 році / Уклад. : О. А. Удод, К. М. Левківський, В. П. Погребняк, О. В. Дашиковська, Д. Б. Панасевич, А. К. Солоденко. — К., 2013. — 416 с.
8. Родинно-сімейна енциклопедія / авт. кол. : В. М. Благінін, Н. І. Белкіна та ін. ; за заг. ред. Ф. С. Арвата та ін. — К. : Богдана, 1996. — 438 с.
9. Струманський В. П. Виховна робота в національній школі [Текст] : навчальний посібник / В. П. Струманський. — К. : ІЗМН, 1997. — 184 с.

10. *Сухомлинский В. А.* Сто советов учителю / *В. А. Сухомлинский*. — К. : Радянська школа, 1984. — 254 с.
11. *Ушинський К.* Про користь педагогічної літератури / *К. Д. Ушинський* // Вибрані педагогічні твори : [у 2-х т.] / за ред. *О. Пискунова, Г. Костюка* та ін. — К. : Радянська школа, 1983. — Т. 1. — С. 9—25.
12. *Komorowska B.* Trudności wychowawcze: ciągłość i zmiana od nauczania początkowego do gimnazjum / *Beata Komorowska* // *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej* / pod redakcją *Zdzisława Ratajka*. — Kielce : Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2005. — S. 103—109.
13. *Malik M.* Smak sukcesu w szkole publicznej a w szkole społecznej / *Magdalena Malik* // *Edukacja nauczycieli wobec przemian szkoły* / pod redakcją *Eugenii Iwony Laski*. — Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. — S. 131-142.
14. *Szluz B.* Perspektywy dla pracy socjalnej w szkole / *Beata Szluz* // *Edukacja nauczycieli wobec przemian szkoły* / pod redakcją *Eugenii Iwony Laski*. — Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. — S. 224-234.
15. *Zimny J.* Wychowanie jako system wartości w trosce o dobro dziecka / *Jan Zimny* // *Wychowanie u początku XXI wieku* / Praca zbiorowa pod redakcją: Ks. prof. dr. hab. *Jana Zimnego*, dr. *Romana Króla*. — Stalowa Wola ; Kijów ; Ruĥomberok, 2012. — S. 57—80.

References (transliterated and translated):

1. Aktualni problemy sotsialno-pedahohichnoi roboty : modulnyi kurs dystantsiinoho navchannia (Actual problems of social and educational work: modular distance learning course) / *A. I. Kapska, O. V. Bezpalko, R. Kh. Vainola*; *A. I. Kapska* (ed.). Kyiv, 2002, 164 p.
2. *Bezpalko O. V.* Sotsialna pedahohika : skhemy, tablytsi, komentari : navchalnyi posibnyk [dlia stud. vyshch. navch. zakl] (Social pedagogy : charts, tables, comments : tutorial [for higher school students]). Kyiv : Center of educational literature, 2009, 208 p.
3. *Vyshnevskiy O.* Suchasne ukrainske vykhovannia : pedahohichni narisy (Modern Ukrainian upbringing: pedagogical essays). Lviv : Lviv regional scientific-method. Institute of Education; H. Vashchenko pedagogical society of Lviv, 1996, 238 p.
4. *Vygotskij L. S.* Problema vozrasta / *Sobranie sochinenij v 6-ti tomah* (The problem of age / Collected works in 6 volumes. Moscow : Pedagogy, 1984. Vol. 4. P. 244—268.
5. *Koval L. H.* Sotsialna pedahohika / *Social work : Training manual* / *L. H. Koval, I. D. Zviereva, S. R. Khliebik*. Kyiv, 1997, 392 p.
6. *Kostiv V.* Narodno-pedahohichni idei mynuloho u formuvanni suchasnoho sim'iany : posibnyk (Folk pedagogical ideas of the past in shaping the modern family man: manual). Ivano-Frankivsk, 1996, 194 p.
7. Osvita Ukrainy — 2012. Informatsiino-analitychnyi zvit pro diialnist Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy u 2012 rotsi (Education of Ukraine — 2012. Information and analytical report on the activities of the Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine in 2012) / Comp. : *O. A. Udod, K. M. Levkivskiy, V. P. Pohrebniak, O. V. Dashkovska, D. B. Panasevych, A. K. Solodenko*. Kyiv, 2013, 416 p.
8. Rodynno-simeina entsyklopediia (Family Encyclopedia) / authors: *V. M. Blahinin, N. I. Bielkina* et al.; ed. by *F. S. Arvata* et al. Kyiv : Bogdana, 1996, 438 p.
9. *Strumanskyi V. P.* Vykhovna robota v natsionalnii shkoli : navchalnyi posibnyk (Educational Activities in the National School : tutorial). Kyiv, 1997, 184 p.
10. *Sukhomlinskiy V. A.* Sto sovetov uchitelju (Hundred tips to a teacher). Kyiv : Soviet School, 1984, 254 p.

11. *Ushynskiy K.* Pro koryst pedahohichnoi literatury (On the benefits of teaching literature) // Selected pedagogical works. [2 Volumes.] Ed. by O. Pyskunov, H. Kostiuk et al. Kyiv : Soviet School, 1983. Vol. 1. P. 9—25.
12. *Komorowska B.* Trudności wychowawcze: ciągłość i zmiana od nauczania początkowego do gimnazjum // *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej (Educational problems: continuity and change from primary education to secondary school) // A pupil in the modern school. Problems of early childhood education reform / Ed. by Zdzislaw Ratajka.* – Kielce, 2005. P. 103—109
13. *Malik M.* Smak sukcesu w szkole publicznej a w szkole społecznej // *Edukacja nauczycieli wobec przemian szkoły (The taste of success in public school and social school // Education to change schools / Ed. by Eugenia Iwona Laska.* Rzeszów, 2007. P. 131—142.
14. *Szluz B.* Perspektywy dla pracy socjalnej w szkole // *Edukacja nauczycieli wobec przemian szkoły (Prospects for social work at school // Education to change schools / Ed. by Eugenia Iwona Laska.* Rzeszów, 2007. P. 224—234.
15. *Zimny J.* Wychowanie jako system wartości w trosce o dobro dziecka // *Wychowanie u początku XXI wieku (Education as a system of values for the sake of the child's welfare // Education at the beginning of the 21st century / Collective work edited by: Jan Zimny, Roman Kryl.* Stalowa Wola — Kijyw — Ruňomberok, 2012. P. 57—80.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2013

E. Будник

Социально-педагогическое сотрудничество учителей с родителями учащихся профессионально-технического учебного заведения

В статье обоснована сущность социально-педагогической деятельности учителя и основные направления сотрудничества профессионально-технических учебных заведений с родителями учащихся в аспекте формирования и развития у них профессионально значимых качеств. Акцентируется на необходимости изучения педагогами семей с целью выявления их структуры, социально-воспитательного потенциала, возможностей удовлетворения образовательно-профессиональных запросов будущих специалистов. Определены задачи преподавателя ПТУ в его социально-педагогической деятельности с семьей как конструктивным микросоциумом для становления будущих рабочих. Автор делает вывод, что усиление внимания профессионально-технических учебных заведений к социально-педагогическому сотрудничеству с родителями в аспекте решения определенных задач на практике способствует формированию у подростков стрессоустойчивости в социуме, использованию механизмов психологической защиты от эмоциональных конфликтов, негативного межличностного влияния в социальной среде, что является эффективной основой формирования и развития профессиональных качеств будущих специалистов.

Ключевые слова: социально-педагогическое сотрудничество, развитие профессиональных качеств, педагогическая культура родителей, социально-воспитательная среда ПТУ.

O. Budnik

Social and Pedagogical Cooperation between Teachers and Parents of Vocational School Students

The article deals with the essence of social and educational work of the teacher and the main directions of cooperation in vocational education with vocational school students' parents in terms of the formation and development of students' professionally significant qualities. The author emphasizes the necessity to study families to identify their structure, social and educational potential, opportunities to meet the educational and professional needs of

future professionals. The tasks of the vocational school teacher to cooperate with the students' family as a constructive microsocium for the formation of future workers are identified. The author concludes that the increased focus of vocational education to the social and pedagogical collaboration with the parents in terms of the solution of certain problems in practice promotes the formation of teenagers' stress tolerance in society, the use of mechanisms of psychological defense from emotional conflicts, negative interpersonal influence in the social environment that is an effective basis for the formation and development of future specialists' professional skills.

Key words: social and pedagogical cooperation, development of professional skills, pedagogical culture of parents, social and educational environment of vocational school.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Л. О. Хомич